

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

2ο μάθημα

Δρ. Κωνσταντίνος Ευθυμίου
ΑΘΗΝΑ 2008

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ I

- **Φιλοσοφική θεώρηση του ανθρώπου**
- Ποια είναι η βασική φύση του ανθρώπου ?
- Πχ. Ορθολογική θεώρηση (άνθρωπος που σκέπτεται και παίρνει αποφάσεις) vs Θεωρία του Ζώου (άνθρωπος που δέχεται πιέσεις, καθοδηγείται και δεν έχει λογική) vs Μηχανιστική θεωρία (άνθρωπος που αντιδρά αυτόματα σε εξωτερικά ερεθίσματα) vs Θεωρία του Υπολογιστή

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ II

- **Εσωτερικοί και εξωτερικοί συντελεστές της Συμπεριφοράς**
- Εσωτερικές διεργασίες ή εξωτερικά γεγονότα καθορίζουν την συμπεριφορά ?
- Skinner: Το άτομο δεν ενεργεί πάνω στον κόσμο, ο κόσμος ενεργεί πάνω στο άτομο.
- Freud: Εστιάζει την προσοχή σε αυτά που συμβαίνουν μέσα στο άτομο
- Κάθε περιβαλλοντολογική κατάσταση επενεργεί διαφορετικά στην ανθρώπινη συμπεριφορά (Mischel, 1968).
- Σήμερα όλοι τονίζουν την αλληλεπίδραση ατόμου-κατάστασης, ~~αν και οι βασικές~~ διαφωνίες παραμένουν (Pervin, 1985).

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ III

- **Σταθερότητα στις διαφορετικές περιστάσεις και στις διαφορετικές χρονικές στιγμές**
- Είστε το ίδιο πρόσωπο όταν είστε με τους γονείς σας και το ίδιο όταν είστε με τους φίλους σας?
- Πόσο μοιάζει η προσωπικότητά σας με αυτό που ήσασταν σαν παιδί ? Μπορεί η διερεύνηση της προσωπικότητάς σας ως παιδί να προβλέψει την ενήλικη ζωή σας ? (βλ. Young)

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ IV

- **Η ενότητα της Συμπεριφοράς και η έννοια της αυτοαντίληψης**
- Συνοχή, οργάνωση και ενότητα του ανθρώπου.
- Το τι νοιώθουμε για τον εαυτό μας επηρεάζει την συμπεριφορά μας
- Τι είναι αυτό που δίνει συνοχή στην συμπεριφορά ? Τι γίνεται όταν αυτή δεν υπάρχει ?

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ V

- **Ποικίλες καταστάσεις συνείδησης και η έννοια του ασυνείδητου**
- Σε ποιο βαθμό έχουμε συνείδηση μεγάλου μέρους της εσωτερικής μας διανοητικής ζωής και των αιτιών της συμπεριφοράς μας?
- Διαφορετικά επίπεδα συνείδησης (ψυχοτρόπα φάρμακα, ανατολικές θρησκείες, ναρκωτικά)
- Όνειρα, γλωσσικές παραδρομές, ικανότητα να θυμόμαστε ειδικές καταστάσεις και ανικανότητα να εξηγήσουμε την συμπεριφορά μας. Συνδέονται αυτά με κάτι «ασυνείδητο» ?

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ VI

- **Η σχέση ανάμεσα στην γνωστική λειτουργία, το συναίσθημα και την φανερή συμπεριφορά.**
- Πως συσχετίζονται μεταξύ τους ? Οι σκέψεις δημιουργούν τα συναισθήματα ή το αντίστροφο ?
- Υπάρχουν συναισθήματα ή μήπως και αυτά είναι ιδιαίτερες σκέψεις ?
- Αν παρατηρήσουμε τους εαυτούς μας μπορούμε να γενικεύσουμε στους άλλους?
- Πως αλλάζει η συμπεριφορά ? Τι είναι πιο εύκολο να αλλάξει η σκέψη, τα συναισθήματα ή η συμπεριφορά ?

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ VII

- **Η επίδραση παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος στην συμπεριφορά.**
- Είμαστε δέσμιοι του παρελθόντος ? Είναι τόσο σημαντικές οι πρώιμες μαθησιακές εμπειρίες?
- Αν αλλάξουμε κάτι στο παρόν θα επηρεαστεί το μέλλον μας ?
- Μήπως οι προσδοκίες για το μέλλον είναι πιο σημαντικές από το παρελθόν μας?

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

- Είμαστε όλοι θεωρητικοί και ψυχολόγοι της προσωπικότητας (Kelly, 1955), προσπαθούμε στην καθημερινή μας ζωή να δημιουργήσουμε ένα σχέδιο, μια σταθερότητα και κάτι το προβλέψιμο στα γεγονότα για να μην μας φαίνεται ο κόσμος χαοτικός.
- Όσο περισσότερες εξηγήσεις μπορούμε να δώσουμε, όσο περισσότερες προβλέψεις μπορούμε να κάνουμε για τα γεγονότα, τόσο καλύτερα είμαστε.
- Παίρνουμε αποφάσεις πιο σίγουρα, πιο σωστά αλλά μερικές φορές αναγκάζομαστε να τις αναθεωρούμε όταν αποδεικνύονται ανεπαρκείς.

Κ. Ευθυμίου Γ-Σ Θ.Π.

9

ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ I

Περιεκτικότητα

Πόσα διαφορετικά φαινόμενα είναι σε θέση να ερμηνεύσει μια θεωρία ?

Εύρος πεδίου (bandwidth): το φάσμα φαινομένων που καλύπτει μια θεωρία

Πιστότητα (fidelity): Η ακρίβεια και η σαφήνεια κάποιας θεωρίας, η δυνατότητα να επικεντρώσει σε ειδικά φαινόμενα

Παράδειγμα: Η λειτουργία ενός ραδιοφώνου

Κ. Ευθυμίου Γ-Σ Θ.Π.

10

ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ II

Οικονομία

Μια θεωρία εκτός από περιεκτική πρέπει να είναι απλή και λιτή, να ερμηνεύει πλήθος φαινομένων με οικονομικό, εσωτερικά σταθερό τρόπο.

Αλλά, όσο πιο περιεκτικές είναι οι θεωρίες τόσο πιο αφηρημένες είναι !

Κ. Ευθυμίου Γ-Σ Θ.Π.

11

ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ III

Σημασία για την έρευνα

Μια θεωρία δεν είναι σωστή η λανθασμένη αλλά σωστή ή άχρηστη.

Εμπειρική μετάφραση: Η θεωρία από μόνη της προσδιορίζει τις μεταβλητές και τις έννοιες έτσι ώστε να υπάρχει συμφωνία για το νόημά τους και την δυνατότητά τους να μετρηθούν.

Οι έννοιες πρέπει λοιπόν να έχουν **προβλεπτική δύναμη**. Θεωρίες που δεν είναι ανοικτές στην **αρνητική δοκιμασία**, δηλαδή εν δυνάμει δεν μπορεί να αποδειχθεί ανακριβής, είναι ανεπαρκείς.

Κ. Ευθυμίου Γ-Σ Θ.Π.

12

2. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

- Η προσέγγιση της προσωπικότητας από την πλευρά της θεωρίας της μάθησης περιέχει δύο βασικές θέσεις: α) όλη η συμπεριφορά (λειτουργική και δυσλειτουργική) είναι προϊόν μάθησης και, β) η αντικειμενικότητα και η αυστηρότητα στον έλεγχο σαφώς διατυπωμένων υποθέσεων είναι κορυφαίας σημασίας. Αποτέλεσμα των δύο αυτών αρχών ήταν να τονιστεί η εργαστηριακή μελέτη ως κύριος τρόπος διερεύνησης και κατανόησης της συμπεριφοράς, ενώ παράλληλα έμφαση δόθηκε σε δυνάμεις έξω από τον οργανισμό, στο περιβάλλον.

13

Στα πλαίσια της θεωρίας της μάθησης θα περιγράψουμε τρεις σχετικές θεωρίες: την κλασική εξαρτημένη μάθηση (κύριος εκπρόσωπος ο **I. Pavlov**), τη λειτουργική εξαρτημένη μάθηση (με κύριο εκπρόσωπο τον **B. F. Skinner**) και τη θεωρία Ερεθίσματος-Αντίδρασης (με κύριο εκπρόσωπο τον **C. L. Hull**).

Κ. Ευθυμίου Γ-Σ Θ.Π.

14

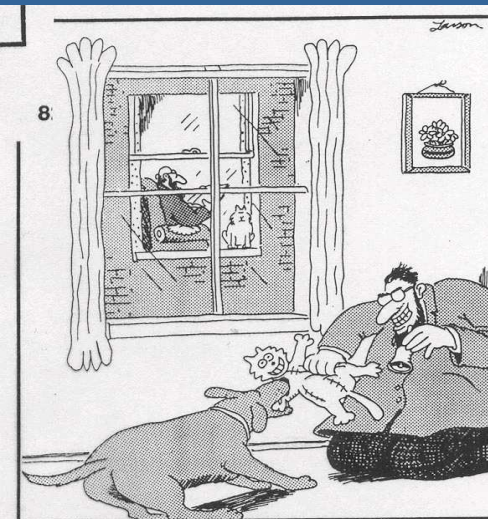
Βασικά σημεία της μαθησιακής θεωρίας της προσωπικότητας

1. Η εμπειρική έρευνα είναι ακρογωνιαίος λίθος της θεωρίας και της πράξης
2. Η θεωρία της προσωπικότητας και η εφαρμογή της θα πρέπει να βασίζονται στις αρχές της μάθησης
3. Η συμπεριφορά απαντά στην ενίσχυση που παρέχουν οι μεταβλητές του περιβάλλοντος και καθορίζεται από τις περιστάσεις
4. Απορρίπτεται η ιατρική άποψη του τύπου συμπτώματος-ασθένειας για την ψυχοπαθολογία και το βάρος πέφτει στις βασικές αρχές της μάθησης και της τροποποίησης της συμπεριφοράς

(Pervin, 1997)

Κ. Ευθυμίου Γ-Σ Θ.Π.

15

Unbeknownst to most students of psychology, Pavlov's first experiment was to ring a bell and cause his dog to attack Freud's cat.

Unbeknownst to most students of psychology, Pavlov's first experiment was to ring a bell and cause his dog to attack Freud's cat.

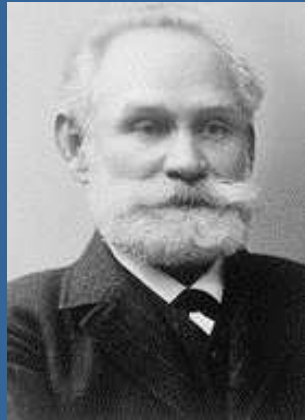
The Far Side by Gary Larson

Κ. Ευθυμίου Γ-Σ Θ.Π.

16

Ivan Petrovich Pavlov (1849-1936)

"What the hell difference does a revolution make, when you've got work to do in the laboratory? Next time there's a revolution, get up earlier!"
(Pavlov, 1917)

Κ. Ευθυμίου Γ-Σ Θ.Π.

17

Ivan Petrovich Pavlov (1849-1936)

Ο Ivan Petrovich Pavlov (1849-1936), Ρώσος φυσιολόγος, ασχολείτο κυρίως με τη διαδικασία πέψης των σκύλων. Στα πλαίσια όμως μιας έρευνάς του διαπίστωσε ότι ο σκύλος άρχισε να εκκρίνει σιέλο σε διάφορα ερεθίσματα πριν ακόμα του δοθεί φαγητό (π.χ., στη θέα του πιάτου και μόνο, ή του προσώπου που συνήθως έφερνε το φαγητό). Άσχετα (ουδέτερα) ερεθίσματα πριν, τώρα μπορούσαν να προκαλέσουν την αντίδραση της έκκρισης σιέλου. Έτσι, ξεκίνησε έρευνες πάνω στη διαδικασία που σήμερα είναι γνωστή ως *κλασική εξαρτημένη μάθηση* (classical conditioning) (Pavlov, 1951-52).

Κ. Ευθυμίου Γ-Σ Θ.Π.

18

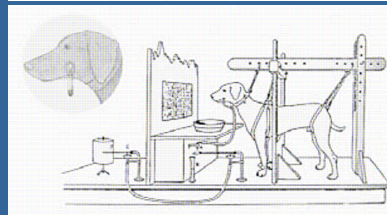
Η βασική αρχή στην θεωρία της κλασικής εξαρτημένης μάθησης

Nearly any stimulus can come to elicit nearly any emotional response
(Pavlov, 1951)

From an autobiography:
"My first girlfriend loved onions, so I came to associate onion breath with kissing. Before long, onion breath sent tingles up and down my spine. Oh what a feeling!"

Pavlov (center) shown demonstrating classical conditioning to students at the Military Academy in Russia. © The Granger Collection

Κ. Ευθυμίου Γ-Σ Θ.Π.

19

Κύριο σημείο της κλασικής εξαρτημένης μάθησης:

ένα ερέθισμα που πριν ήταν ουδέτερο (δεν προκαλούσε καμία ουσιαστική αντίδραση) αποκτά την ικανότητα να προκαλεί μια αντίδραση. Αυτό γίνεται καθώς συνδυάζεται με ένα άλλο ερέθισμα που μπορεί να παράγει αυτόματα μια παρόμοια αντίδραση. Έτσι, στο πείραμα με τον σκύλο, το φαγητό είναι ένα *μη εξαρτημένο ερέθισμα* που αυθόρμητα (αντανακλαστικά) προκαλεί μια αντίδραση (την έκκριση σιέλου). Ένα ερέθισμα όπως το χτύπημα ενός κουδουνιού είναι αρχικά ουδέτερο, δεν προκαλεί έκκριση σιέλου. Αν όμως, το κουδούνι ηχήσει αρκετές φορές ακριβώς πριν το φαγητό, τότε θα συνδεθεί με το φαγητό και θα μπορεί να προκαλεί την αντίδραση της έκκρισης σιέλου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το ερέθισμα έγινε *εξαρτημένο* και η έκκριση σιέλου μια *εξαρτημένη αντίδραση*.

Κ. Ευθυμίου Γ-Σ Θ.Π.

20

Σημαντικές αρχές I

- Η ενδυνάμωση (**ενίσχυση** κατά τον Skinner): Ο βαθμός συνάφειας του ΑΕ και του ΕΕ. Εξαρτάται από τον αριθμό επαναλήψεων.
- Η γενίκευση: η εξαρτημένη αντίδραση παρουσιάζεται και σε άλλα ερεθίσματα παρόμοια του εξαρτημένου,
- η διάκριση: η αντίδραση ακολουθεί συγκεκριμένα ερεθίσματα χωρίς να γενικεύεται σε όλα τα παρόμοια και,
- η απόσβεση, σύμφωνα με την οποία το εξαρτημένο ερέθισμα παύει να ακολουθείται από την εξαρτημένη αντίδραση. Αυτό μπορεί να παρατηρηθεί όταν το εξαρτημένο ερέθισμα παρουσιάζεται επανειλημμένα χωρίς όμως το μη εξαρτημένο ερέθισμα (φαγητό).
- Η αυτόματη επαναφορά

Σημαντικές αρχές II

- η ένταση και η διακριτικότητα (στους ανθρώπους η ελάχιστη ένταση φαίνεται να είναι ικανή για την δημιουργία φόβων). Μερικές φορές χρειάζονται πολλές επαναλήψεις.
- η σειρά παρουσίασης (πρώτα το εξαρτημένο – ήχος- και μετά το ανεξάρτητο –τροφή-).
- ο χρόνος παρουσίασης του ερεθίσματος (ο χρόνος παρουσίασης ανάμεσα στο ανεξάρτητο και το εξαρτημένο ερέθισμα πρέπει να είναι μικρός, 0.1-1')
- Πειραματική νεύρωση (παράδειγμα: πείραμα με σκύλο κύκλος-έλλειψη)

Εξαρτημένα αντανακλαστικά 1ης, 2ης και 3ης τάξης

Ο Ρανβον έδειξε, επίσης, ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν εξαρτημένες αντιδράσεις ανωτέρου επιπέδου, ή διαδοχικές σειρές εξαρτημένων μαθησεων. Στο προηγούμενο πείραμα που περιγράψαμε με το σκύλο, η σύνδεση ανάμεσα στο εξαρτημένο ερέθισμα (τον ήχο) και την εξαρτημένη αντίδραση (έκκριση σιέλου) ονομάζεται 'εξάρτηση Α' τάξης'. Είναι δυνατόν στη συνέχεια και με την ίδια διαδικασία μάθησης ένα άλλο ουδέτερο αρχικά ερέθισμα (π.χ., φως) να συνδεθεί με την εξαρτημένη αντίδραση (σιέλωση) μέσω του ήχου. Έτσι το φως καθίσταται εξαρτημένο ερέθισμα χωρίς τη συμμετοχή του ερεθίσματος εκείνου που προκαλεί αντανακλαστικά τη σιέλωση (δηλαδή, του φαγητού). Αυτό είναι μια 'εξάρτηση Β' τάξης' και με τον ίδιο τρόπο μπορεί να υπάρξει μια εξάρτηση Γ' τάξης κ.ο.κ. Η εξάρτηση Γ' τάξης είναι αρκετά δυσχερής για τα ζώα. Για τον άνθρωπο είναι δυνατή λόγω της ικανότητάς του να χρησιμοποιεί τη γλώσσα και τους συμβολισμούς της: η άσχημη εμπειρία με ένα σκύλο, μπορεί να έχει ως συνέπεια τη φοβική αντίδραση ακόμα και στο άκουσμα της λέξης «σκύλος», ή και στην αποφυγή οποιασδήποτε κατάστασης μπορεί να έχει να κάνει με σκύλους (π.χ., ένας περίπατος στο δρόμο).